

Metod för naturvärdesbedömning

BioDivers Naturvårdskonsult, 2011

Naturvärdesbedömningar är ingen exakt vetenskap utan bygger på den samlade kunskapen som finns inom naturvård, ekologi och naturgeografi där många aspekter värderas och vägs samman.

Syftet är att bedöma ett enskilt områdes betydelse för att bevara och återskapa den biologiska mångfalden lokalt, regionalt, nationellt och globalt. Vid bedömningarna används i första hand ett regionalt perspektiv där områdena jämförs med andra områden inom regionen. Syftet är att bedömningarna ska kunna användas som underlag vid samhällsplanering, för att kunna ta hänsyn i areella näringar, vid naturvårdande åtgärder och naturskydd. Naturvärdesbedömningarna bör präglas av öppenhet gentemot markägare, företag och myndigheter och presenteras på ett sådant sätt att markägare och andra berörda aktörer inspireras till att bevara naturvärden.

Bedömningen görs dels genom vilka arter samt växt- och djursamhällen som påträffas och dels genom förekomst av strukturer och processer. Rödlistade arter¹, signalarter² och indikatorarter för ängsmarker³ är viktiga vid denna bedömning. Dessutom är strukturer, geologi, geomorfologi samt naturliga processer och kulturhistoria som ger förutsättning för skyddsvärda arter eller växt- och djursamhällen en viktig utgångspunkt vid bedömningen. Arter är beroende av miljöer och strukturer vilket i sin tur förutsätter processer som nyskapar och upprätthåller strukturerna⁴.

Naturgeografiska objekt kan ha naturvärden i sig själva utan att ha några särskilda biologiska värden. Dessa objekt bör dock bedömas enligt särskild metod⁵. Betydelse för friluftsliv, tätortsnära natur, forskning, landskapsbild eller kulturhistoria ingår inte i naturvärdesbedömningen. Där dessa aspekter bedöms vara viktiga anges de separat som tilläggsinformation.

Förekomster som noteras vid naturvärdesbedömning

- Värdefulla strukturer i miljöerna (t ex gamla träd, död ved, skrovelbark, branter, block, grässvål, blomrikedom, sandblottor, erosionsbranter, sandbankar, grusbottnar mm).
- Intressanta miljöfaktorer (t ex mikroklimatet, luftfuktighet, beskuggning, solexponering, kalkrikedom, ytligt grundvatten, utströmning av grundvatten, strömmande vatten).
- Pågående värdefulla former av skötsel/processer (t ex slåtter, bete, brand, erosion, sedimentation, naturlig vattenståndsvariation, isskjuvning).
- Intressant geomorfologi eller strukturer på landskapsnivå (t ex större sandavlagringar, ravinsystem, meandrande åar, mosaiklandskap mm).
- Tecken på lång kontinuitet av naturtyper, miljöfaktorer, strukturer eller processer.
- Kulturhistoriska spår.
- Intressanta välutvecklade växt- och djursamhällen.
- Signalarter (indikatorarter).
- Rödlistade arter.
- Regionalt ovanliga arter.

¹ ArtDatabanken. 2010. Rödlistade arter i Sverige 2010.

² Skogsstyrelsen. 2002. Handbok för inventering av nyckelbiotoper. Skogsstyrelsen.

³ Naturvårdsverket. 1987. Inventering av ängs- och hagmarker.

⁴ biodivers.se/files/arter-strukturer-processer.pdf

⁵ Kling, T. 1995. Partille blir till – en geovetenskaplig inventering och naturvärdesbedömning. Partille kommun.

KLASS 1 Högsta naturvärde

Kriterier	Exempel	Betydelse	Miljömål	Planering/ Miljöbalken
<ul style="list-style-type: none"> • Uppfyller ett eller flera kriterier för urval.* • Biotoper med livskraftiga populationer av hotade arter. • Lång historisk kontinuitet och särskilt stor ekologisk betydelse. • Kärnområden som är viktiga för arters överlevnad i regionen. • Större sammanhängande miljöer eller kluster av värdefulla miljöer. • Mycket svåra att återskapa. 	De finaste exemplen ur klass 2.	Det enskilda området har stor betydelse på regional och nationell nivå. Få motsvarigheter i regionen.	För att miljömålen ska uppfyllas krävs att områdena bevaras och sköts på ett sådant sätt att deras värde består	"Ekologisk särskilt känsliga områden" enligt MB 3 kap 3 § och PBL.

KLASS 2 Mycket höga naturvärden

<ul style="list-style-type: none"> • Uppfyller ett eller flera kriterier för urval.* • Särskilt artrika miljöer, ovanliga eller välbevarade naturtyper eller geologiska formationer. • Naturliga eller kulturskapade biotoper som är svåra eller omöjliga att återskapa. 	Artrikare äldre skogsbiotoper, ogödslade naturbetesmarker, hagmarker med grova hagmarksträd, stora högmossar, opåverkade vattendrag och våtmarker, viktiga fauna- eller floralokaler. De flesta nyckelbiotoper i skogen och nyckelbiotoper i vatten. Naturtyper enligt EU:s habitatdirektiv som är välutvecklade..	Betydelse på regional och nationell nivå. Viktiga spridningscentra och värdekärnor.	För att miljömålen ska uppfyllas krävs att områdena bevaras och sköts på ett sådant sätt att deras värde består	"Ekologisk särskilt känsliga områden" enligt miljöbalken 3 kap 3 §.
---	--	---	---	---

KLASS 3 Höga naturvärden

<ul style="list-style-type: none"> • Artrikare miljöer än "vardagslandskapet" men utan stor artrikedom eller livskraftiga populationer av särskilt skyddsvärda populationer. • Vissa av dessa områden kan på sikt eller med särskilda åtgärder uppnå klass 2. 	Alla ädellövskogar över 2 ha, alla odikade våtmarker över 10 ha, delvis gödslade naturbetesmarker. Nyckelbiotoper utan dokumenterade rödlistade arter samt många naturvärdesobjekt. Skyddsområden, randområden och spridningskorridorer i anslutning till klass 1-2 områden..	Betydelse på kommunal nivå för biologisk mångfald; spridning av arter och variation i landskapet. Det är av betydelse för regional naturvård att totalarealen av dess områden ej minskar.	Arealen får inte minska utan snarare öka för att miljömålen ska uppfyllas.	En del av de arealmässigt små miljöerna omfattas av generellt biotopskydd enligt miljöbalken 7 kap 11 § och förordning (1998:1252) om områdesskydd 5§. Områden som man generellt tar hänsyn till i t ex jord- och skogsbruk.
---	---	---	--	--

KLASS 4 Vissa naturvärden

Områden som skapar variation i vardagslandskapet även om de inte har några dokumenterade biologiska värden.	Områden som man generellt tar hänsyn till i t ex jord- och skogsbruk. En del av dessa områden omfattas av generellt biotopskydd. Alla sjöar, vattendrag, våtmarker, stenmurar, åkerholmar, lövdungar, branter och raviner	Lokal och kommunal betydelse.		Som ovan
---	---	-------------------------------	--	----------

Produktionslandskap (> 80 % av ytan)

*) Viktiga kriterier vid urval och värdering

- a) Biotoper med stor **artrikedom** och **rödlistade arter** eller riklig förekomst av goda **signalarter**.
- b) **Hög ekologisk funktion**, t ex reproduktionsområden, rastplatser, uppväxtmiljöer och viktiga spridningskorridorer. Ofta är området viktigt för att upprätthålla **livskraftiga populationer** av rödlistade arter inom regionen.
- c) Naturliga eller kulturskapade biotoper med **lång kontinuitet**, t ex naturskogar, högmossar eller naturbetesmarker.
- d) Miljöer och arter som är **ovanliga** i landskapet i övrigt.
- e) Områden som är **opåverkade** av mänskliga ingrepp. Detta gäller inte alltid, t ex inte i odlingslandskapet där skötsel är en förutsättning för naturvärdenas bevarande.
- f) Miljöer som innehåller rikligt med **strukturer** eller pågående **processer** som är nödvändiga för krävande och specialiserade arter och där sannolikheten är mycket hög att finna sådana arter.
- g) **Mångformiga** miljöer eller miljöer som bidrar till att skapa **mosaiklandskap** av ett flertal naturtyper som finns inom nära avstånd vilket ger förutsättningar för skyddsvärda arter.
- h) Områden med särpräglade, särskilt tydliga eller vetenskapligt värdefulla **geologiska formationer**.

Ytterligare stöd vid bedömningen

- i) Ett **större område** har högre värde än ett mindre, som för övrigt är likvärdiga. Storleken har särskild betydelse för naturtyper som hyser arealkrävande arter.
- j) Större **helheter** av mindre delområden eller **kluster** av mindre områden för ett högre naturvärde när de bedöms som en helhet än de enskilda delområdenas naturvärden om de bedöms var för sig.
- k) En naturvärdesklassning av ett område kan höjas om det utgör en **del av en större helhet** eller om det ligger i närheten av andra liknande områden varifrån skyddsvärda arter har möjlighet att sprida sig.
 - Gemensamt för många högt värderade områden (klass 1-2) är att ”**de har värden som är svåra eller omöjliga att få tillbaka om de försvinner**”

Tilläggsinformation vid naturvärdesbedömning

Som komplement till naturvärdesbedömningen kan följande aspekter noteras där dessa bedöms vara viktiga för planering, skötsel och åtgärder.

- Rekreation, friluftsliv och tätortsnära natur
- Landskapsbild
- Pedagogik och forskning
- Kulturhistoria

Den bedömda betydelsen noteras som:

1. Mycket stor betydelse
2. Stor betydelse

Kommentarer

Bedömningar kan förändras

Bedömningen görs ofta utifrån något enstaka besök av ett område, vilket gör att bilden av naturvärdena inte blir komplett. Även kunskap om olika arters ekologi och processer i naturen är begränsad. Man bör därför betrakta alla avgränsningar och naturvärdesbedömningar som preliminära. Om ny kunskap om det undersökta området framkommer eller om ny kunskap inom naturvård utvecklas kan bedömningar och avgränsningar som gjorts behöva revideras. Områdena förändras också med tiden vilket innebär att naturvärdet i ett visst område kan öka eller minska. Om det är aktuellt med exploateringar eller annan verksamhet som kan påverka ett område bör de aktuella förhållandena alltid kontrolleras. Mer ingående undersökning och fördjupad inventering är då ofta nödvändig.

Helhetsmiljöer och kärnområden

Metoden innebär att stora helhetsmiljöer kan få betydligt högre naturvärde än enskilda delområden som ingår i helhetsmiljön. Detta beror på att större sammanhängande helhetsmiljöer ofta är ovanligare än små utspridda restmiljöer. Dessutom är vissa arter beroende större landskap för att på sikt överleva. För att undvika förvirring anges om bedömningen gäller helhetsmiljöer/landskap eller kärnområden/biotoper.

Naturvårdsprogram

Områden med klass 1-3 brukar dokumenteras och redovisas i kommunala och regionala naturvårdsprogram. Vissa områden i klass 3 är dock så små och omfattas av generellt biotopskydd och förordning av områdesskydd att de av praktiska skäl inte redovisas. Vid vissa inventeringar används även klass 4, vissa naturvärden för att öka detaljnivån. Dessa områden brukar dock inte redovisas i kommunal eller regional naturvårdsplanering.

Naturvärdespotential

En bedömning av naturvärdespotentialen för områden kan också göras vid behov.

Naturvärdespotentialen för ett område speglar den tid det tar för ett område att utveckla höga naturvärden (klass 1 eller 2). Potentialen påverkas dels av möjligheten att utveckla värdefulla strukturer som gamla träd, död ved, hålträd, hagmarksvegetation mm samt avstånd till liknande miljöer med höga naturvärden varifrån rödlistade arter kan spridas. Bedömning görs i en tregradig skala; **tämligen hög** (<40 år), **hög** (<15 år) och **mycket hög** naturvärdespotential (< 5 år).

Bedömningen påverkas även av vilken betydelse området kommer att kunna ha för hotade arter eller ekosystem. Om området kommer att ha stor betydelse för att skapa livskraftiga populationer av hotade arter bedöms potentialen alltid som **mycket hög**.